

Com ho fem per mantenir les xarxes de senders? Actuacions alternatives en temps de crisi

Carlos Guàrdia Carbonell, geògraf
Institut d'Estudis Comarcals de l'Alt Urgell (IECAU)

1. Introducció

L'Alt Pirineu i Aran¹ és un territori que té més d'un miler de propostes a peu, bona part de les quals transcorren per camins tradicionals i que permeten a l'usuari gaudir d'uns paisatges espectaculars. Sense dubte, una oferta molt atractiva que s'ha de mantenir si es vol avançar cap a una destinació competitiva i de referència a escala europea. La competitivitat com a destinació, però, no només suposa tenir una xarxa de camins ben condicionada, sinó que hi intervenen altres factors, com la senyalització, la qualitat dels serveis i els productes que s'ofereixen, l'accessibilitat o la cooperació entre agents. Fins fa pocs anys, l'abundància de recursos de l'administració permetia la promoció de nous itineraris i el manteniment, sobretot en el cas dels espais naturals protegits. Ara bé, en un escenari de restriccions econòmiques com l'actual, què passa? Doncs que els ens locals –és a dir, els titulars dels camins– es veuen obligats a destinar els recursos a finalitats més prioritàries, i això significa que el manteniment d'aquests camins es redueix a actuacions molt puntuals (*microactuacions*) i en trams molt concrets. El mateix passa amb els espais naturals protegits, que han vist aprimades les seves brigades, tant les fixes com les temporals. En aquest context, com es pot avançar en el futur proper amb uns recursos econòmics previsiblement no creixents? Quines alternatives hi ha? Especialment els darrers dos o tres anys han sorgit moviments, pràctiques i mètodes que, a través de l'associacionisme, l'apadrinament o els camps de treball de voluntaris, entre d'altres, han intervingut decisivament en la conservació dels camins, amb la iniciativa, la col·laboració o el coneixement dels ens locals, que són, en definitiva, els titulars de la xarxa.

2. Els factors desencadenants

Quins són els factors desencadenants que han propiciat l'aflorament d'aquestes iniciatives? La Secretaria Tècnica de la Taula de Senderisme de l'Alt Pirineu i Aran n'identifica tres principalment: a) consciència de l'abandonament dels camins per manca de recursos; b) extensió del voluntariat a tots els camps i territoris, i c) augment de la sensibilització cap als camins tradicionals (Idapa, 2014).

El primer factor té relació amb la poca capacitat tècnica i econòmica dels ajuntaments pirinencs per fer front al manteniment de la xarxa històrica de camins, és a dir, els camins no rodats. Es tracta, en la majoria de casos, d'ajuntaments petits que han de fer mans i mànigues per poder gestionar les diverses infraestructures municipals.

El segon factor té a veure amb la *democratització* del voluntariat; és a dir, si fins fa pocs anys es tractava d'una activitat pròpia de clubs i centres excursionistes, actualment entitats de diversa tipologia (ambiental, cultural, turística, etc.) es dediquen a la recuperació i manteniment dels camins.

El tercer factor té relació amb la valoració turística del patrimoni. Les noves tendències de l'oferta i la demanda que operen en el sector turístic català i espanyol des de final del segle xx i degudes, en bona part, als símptomes d'esgotament del model turístic convencional i a una creixent sensibilitat ambiental, han propiciat la cerca de noves formes de lleure més qualitatives i singulars. En aquest context, la valoració turística del patrimoni (entès en el sentit més ampli del terme) és, actualment, una realitat en expansió a casa nostra i respon a la necessitat de diversificació del producte turístic tradicional.

3. Exemples d'actuacions alternatives

El propassat mes de novembre, el Consell Comarcal de l'Alta Ribagorça i l'Institut per al Desenvolupament i la Promoció de l'Alt Pirineu i Aran (Idapa) van organitzar la *jornada El manteniment de les xarxes de senders (i com afrontar el repte en temps de crisi)*, en la qual es van presentar un seguit d'exemples a escala pirinenca vinculats amb l'associacionisme, els camps de treball de voluntaris o amb programes d'ocupació, que han intervingut decisivament en la conservació dels camins, en els darrers anys (vegeu taula 1). Es tracta d'un conjunt d'accions que, ben coordinades entre els seus impulsors, els titulars dels camins i els professionals del sector, han de poder contribuir al manteniment d'aquestes infraestructures en un moment de restriccions econòmiques.

Recuperació de camins a la Vall Fosca en el marc d'un camp de treball internacional. Arcadi Castelló

4. Un aspecte clau: la coordinació

Per tal que aquestes iniciatives puguin tenir una incidència més gran sobre la xarxa històrica de camins tradicionals, caldria establir mecanismes de coordinació entre els diversos agents implicats. En aquest sentit, les taules comarcals de senderisme,² constituïdes per agents públics i privats, esdevindrien una bona estratègia a seguir. L'objectiu principal d'aquests grups de treball

és constituir un espai d'informació, participació, d'intercanvi i de debat per a tots aquells col·lectius implicats en la gestió dels camins i la promoció del senderisme a cadascuna de les comarques. Per tal d'assolir aquest objectiu, és fonamental que els seus membres coneguin la xarxa de senders de la comarca amb molt de detall, ja que això permet prioritzar accions de recuperació i manteniment.

Entre les actuacions que es podrien impulsar des de les taules de senderisme conjuntament amb els promotors de les iniciatives de recuperació i manteniment de camins anteriorment esmentades, se'n podrien citar dues:

La creació d'antenes locals: consistiria que determinats agents del territori (públics i/o privats) comunicessin a les respectives taules de senderisme les incidències detectades a la xarxa de senders. Aquestes antenes podrien ser membres de les brigades dels parcs, entitats excursionistes, senderistes, allotjaments turístics, etc. Les incidències s'haurien d'incloure en un registre, de manera que en el moment en què es disposés de recursos es pogués destinar finançament a les accions de recuperació i/o manteniment. A l'hora de prioritzar accions, caldria tenir en compte si el camí forma part d'algun itinerari senyalitzat, ja que són més susceptibles de ser utilitzats.

Taxa turística destinada al manteniment de camins: destinar una part dels recursos econòmics que es recaptin a través de la taxa turística a accions de recuperació i/o manteniment de la xarxa històrica de camins.

D'aquesta manera s'aconseguiria prioritzar les actuacions sobre la xarxa històrica de camins en el moment en què es disposés de finançament, i no destinar recursos públics a iniciatives o projectes que no tinguin cap mena de coherència i funcionalitat. Amb tot, independentment de l'estratègia que es vulgui seguir, la millor recepta per al manteniment de la xarxa històrica de camins és la que proposa l'escriptora Núria García Quera en el seu llibre *Nou viatge al Pirineu*:

Taula 1. Exemples d'iniciatives per recuperar i mantenir la xarxa de senders

Tipologia de promotor	Exemple
Ents locals	Ajuntament de les Valls d'Aguller Ajuntament de la Vansa i Fornsols Ajuntament de la Pobla de Segur
Associacions	Camí Vell del Pallars Sobirà Marques de Pastor Mountain Wilderness Projecte Boscos de Muntanya Amics del camí de Pallers de Rialb a Andorra El Camí
Centres educatius	Escola Agrària del Pirineu
Centres excursionistes	Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya (FEEC)
Espais Naturals Protegits	Parc Nacional d'Aiguestortes i Estany de Sant Maurici Parc Natural de l'Alt Pirineu Parc Natural del Cadí-Moixeró
Servei d'Ocupació de Catalunya (SOC)	Consell Comarcal de l'Alt Urgell Consell Comarcal de l'Alta Ribagorça

Font: Elaboració pròpia a partir de: www.xdape.cat

Reunió de la Taula de Senderisme de l'Alt Pirineu i Aran. Carlos Guàrdia

“Els camins són l’únic patrimoni de la humanitat que, per ser conservat, ha de ser trepitjat.”

5. Fonts d’informació consultades

GARCIA QUERA, N. (2012) *Nou viatge al Pirineu*. Editorial Sensus.

Secretaria Tècnica de la Taula de Senderisme de l’Alt Pirineu i Aran (2014) “Com ho fem per conservar els camins? Repàs de tendències i exemples significatius”, a *Jornada tècnica de senderisme: el manteniment de les xarxes de senders a debat (com afrontar el repte en temps de crisi)*. Institut per al Desenvolupament i la Promoció de l’Alt Pirineu i Aran (Idapa) i Consell Comarcal de l’Alta Ribagorça. El Pont de Suert, 13 de novembre de 2014.

NOTES

1- La Llei 24/2001 de 31 de desembre estableix com a àrea funcional de planificació i aplicació dels plans territorials parcials, l’àmbit de l’Alt Pirineu i Aran, format per les comarques de l’Alt Urgell, Alta Ribagorça, Cerdanya, Pallars Jussà, Pallars Sobirà i Val d’Aran.

2- Algunes de les comarques de l’Alt Pirineu i Aran ja disposen de taules comarcals de senderisme, com l’Alt Urgell, el Pallars Jussà i l’Aran, a més a més de tenir una taula per a tot l’àmbit de l’Alt Pirineu i Aran.